

แนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

Practical Guidelines to Knowledge Management Using the Network of
Community's Learning Sources in Khokkotao Subdistrict, Muang District,
Suphanburi Province.

เรณูมาศ กุลละศิริมา*¹ นุจิรา รัศมีไพบูลย์² เปรมฤทัย แยมบรรจง³ และภาณุพงศ์ พนมวัน⁴

¹ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ² โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

³ คณะการจัดการธุรกิจอาหาร สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

⁴ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

Renumas Gulasirima*¹ Nujira Rasamipiboon² Premruetai Yambunjong³ and
Panupong Panomwan⁴

¹ Graduate School, Suan Dusit University ² School of Culinary Arts, Suan Dusit University

³ Faculty of Food Business Management, Panyapiwat Institute of Management

⁴ Office of the Education Council, Ministry of Education

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาสภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ และหาแนวทางในการจัดการความรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ SWOT สังเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา และประเมินผลกิจกรรมการวิจัยโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า แหล่งเรียนรู้ชุมชนในตำบลโคกโคเฒ่ามี 19 แหล่ง มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นเพื่อการประกอบอาชีพ ในการจัดการความรู้ชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ แต่ยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้ เครือข่ายภายในชุมชนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมตามวิถีชีวิตชนบทไทย มีการรวมกลุ่มตามความสนใจในเครือข่าย มีความสัมพันธ์ภายในชุมชน ระหว่างกลุ่มอาชีพ และหมู่บ้านในลักษณะเครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน สำหรับเครือข่ายภายนอกชุมชนเป็นรูปแบบ

* ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author)
e-mail: renumas99@yahoo.com

เครือข่ายการพัฒนาชุมชน มีการสื่อสารจากเครือข่ายภายนอกสู่ชุมชนโดยผ่านผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนชุมชน ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ไว้ว่า “ชุมชนโคกโคเฒ่าสามัคคี มีความสุข เข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” และเสนอแนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ 4 แนวทาง คือ 1) พัฒนาทีมงานเครือข่ายการจัดการความรู้ชุมชน 2) พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) พัฒนาระบบการจัดการความรู้ และ 4) สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ แหล่งการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

This research is aimed mainly to propose the exploration of learning sources and community learning networks, and to recommend practical guidelines to knowledge management (KM) for lifelong learning using learning networks in the Khokkotao sub-district. The participatory action research and qualitative research were used. The SWOT analysis, content analysis, and statistical evaluation of research activities using mean and standard deviation were applied for data analysis. The findings revealed 19 learning sources existing in Khokkotao. Community learning activities focusing on work and career to raise the household incomes have been organized continuously. There were sharing and transferring knowledge from the older to younger community members however no technology was used for KM processing. The network within Khokkotao was in the form of social relations of Thai rural community with groups combined voluntarily by kinships. The relationships between occupational groups and villages to cooperate favored the exchange network, communication network, and network of coexistence relationships. The external networks were accomplished by community development networks communicating through communities by local leaders. The KM vision proposed by participants was “Khokkotao communities have harmony, happiness, strength, and better life quality”. The guidelines recommended for community KM using learning networks for lifelong learning are of 4 parts: 1) Developing team works for community KM networks, 2) Developing community learning resources, 3) Developing a KM system and 4) Creating a learning society to be “The learning community”.

Keywords: knowledge management, learning sources, learning networks, lifelong learning

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society)” โดยมีเป้าหมาย การพัฒนาคุณภาพคน ในด้านการพัฒนาการศึกษา เพื่อให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่ม เป้าหมายเพื่อสร้างศักยภาพให้ตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) กำหนดไว้ในมาตรา 25 ที่ระบุว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ” (Office of the Education Council, 2010) ตลอดจนนโยบายต่างๆ ที่รัฐบาลส่งเสริมการเรียนรู้อย่าง บูรณาการในทุกระดับการศึกษาและในชุมชน เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในทุก ภาคส่วนให้เกิดประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ตลอดจนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เกิด การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

แนวทางในการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) (Office of the Education Council, 2009) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” เป็นการปฏิรูปการศึกษา และการเรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาการเพิ่มโอกาสทาง การศึกษาและการเรียนรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ/ประเภทการศึกษาภายในปี 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้เป็นระบบโดยเน้นเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ

1. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเรียนรู้ของคนไทย: พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่ง เรียนรู้สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดี และมีใจรักมาเป็นครูณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
2. โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้: เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคทุกส่วนของสังคมในการบริหารและจัดสถานศึกษา: เพิ่ม บทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกนอกระบบการศึกษา

ด้วยประเด็นหลักทั้งสามประการนี้จะส่งผลให้คนไทยยุคใหม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา คิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม และมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมจิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง และสามารถก้าวทันโลก

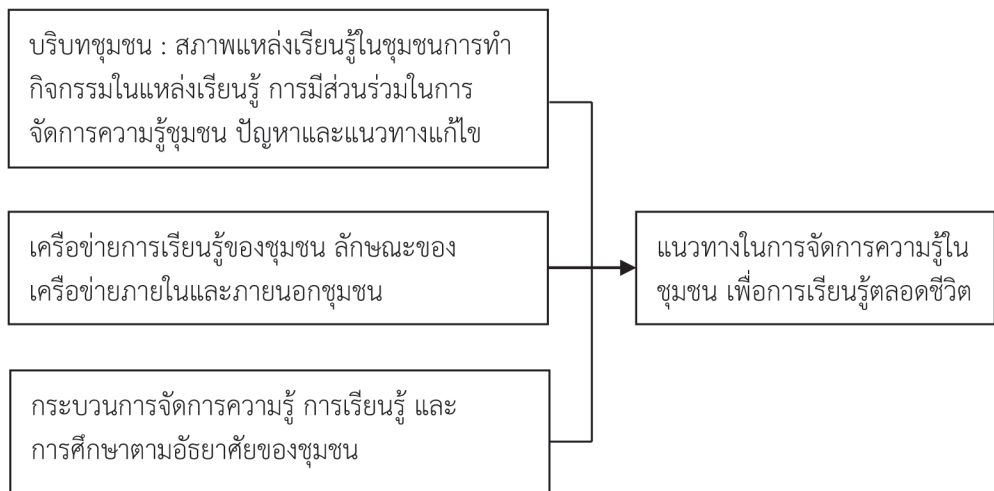
จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนของตำบลโคกโคเฒ่า (Gulasirima et al., 2011) พบว่า ชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในสภาพความพร้อมในการใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ของทุกแหล่งอยู่ในระดับปานกลาง แต่ยังไม่มีรูปแบบเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ชัดเจน ขาดการส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่มีอยู่ ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือ แหล่งการเรียนรู้ไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำที่เฝ้าต่อการเรียนรู้ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมไปตามบทบาทที่มีอยู่ โดยที่ไม่ทราบว่าเป็นงานที่ทำเป็นกิจกรรมที่ประชาชนสามารถหาความรู้ได้ ไม่มีการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีวิตตามวิถียังไม่เป็นไปเพื่อมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ในการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า มีน้อยเมื่อเทียบสัดส่วนกับกิจกรรมที่จัด ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้น้อย ไม่มีนโยบายชัดเจนจากหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นว่าควรจะใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหรือไม่อย่างไร และไม่มีการบริหารจัดการความรู้จากแหล่งเรียนรู้ ทำให้การใช้แหล่งการเรียนรู้ยังขาดความต่อเนื่อง ชุมชนต้องการให้มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาสุพรรณบุรี มีส่วนร่วมในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนในรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยเป็นศูนย์กลางจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนประสบการณ์วิชาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นสานต่อในการสร้างให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา กล่าวคือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ใช้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เกิดเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เสริมสร้างชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการความรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

กรอบแนวคิด

คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดโดยเชื่อมโยงตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้างต้น ประกอบด้วย บริบทชุมชนซึ่งเกี่ยวกับสภาพแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในตำบลโคกโคเต้า การทำกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชน ปัญหาและแนวทางแก้ไข เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ลักษณะของเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน การเรียนรู้และการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนในชุมชน ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการอภิปรายกลุ่มย่อย (Small group discussion) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) โดยเลือกอาสาสมัครจากกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการวิจัยเพื่อค้นหาประเด็นปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของชุมชน เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลและการเลือกผู้ให้ข้อมูล

1.1 ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

1.2 การเลือกผู้ให้ข้อมูล ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน/ครู หัวหน้าส่วน/เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระภิกษุ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 10 คน และ 3) ผู้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มย่อย จำนวน 7 คน ประกอบด้วยผู้นำหรือตัวแทนชุมชน จำนวน 4 คน และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้/การศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 3 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกต การบันทึกภาพและเสียง การอภิปรายซักถาม แผนภาพ (Flip chart) แสดงความคิดเห็น/แผนที่ความรู้ แบบประเมินผลการจัดกิจกรรมในการวิจัย PAR และแบบประเมินความพึงพอใจหลังการจัดกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) วิเคราะห์ SWOT สังเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการประเมินการจัดกิจกรรมการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. บริบทชุมชน : สภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน และเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

ตำบลโคกโคเฒ่า มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 19 แหล่ง มีความพร้อมในการใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ในระดับปานกลาง กล่าวคือ ชุมชนสามารถใช้สถานที่แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมชุมชนได้ตามสภาพท้องถิ่นชนบท แต่ค่อนข้างขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่ผ่านมา พบว่า มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมุ่งเน้นในเรื่องการประกอบอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ครัวเรือน ใช้วิธีการจัดกลุ่มสนใจ อาทิ กลุ่มจักสาน กลุ่มขนมหวาน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มผลิตปุ๋ยเม็ด กลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นต้น ในแต่ละกลุ่มจะมีผู้นำและกรรมการผู้รับผิดชอบกลุ่ม มีการจัดอบรมให้ความรู้จากหน่วยงานภายนอก ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการกลุ่มอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการยอมรับและจัด

จำหน่าย ได้แก่ ขนมกระยาสารท กระเป๋ากักสาน และปุ๋ยอัดเม็ด ตราเพชรพานทอง สำหรับการจัดการความรู้ชุมชน ส่วนใหญ่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม โดยมีผู้นำชุมชนไปร่วมกิจกรรมจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ แล้วกลับมาถ่ายทอดให้สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่

เครือข่ายภายในชุมชนโคกโคเฒ่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม มีการรวมกลุ่มตามความสมัครใจในเครือญาติ มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพชุมชน โดยแต่ละกลุ่มจะมีขอบเขตโครงสร้างที่ชัดเจน มีกฎระเบียบการดำเนินงานและผลตอบแทน มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายภายในชุมชน ระหว่างกลุ่มอาชีพ และระหว่างหมู่บ้านโดยการร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มในลักษณะเครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน ในการจัดการความรู้ชุมชน พบว่า เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนโคกโคเฒ่ายังไม่มี การดำเนินการเป็นระบบเครือข่ายอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม โดยอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติและเพื่อนบ้านใกล้เคียง สำหรับกลุ่มอาชีพจะมีผู้นำกลุ่มไปร่วมกิจกรรมจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ แล้วมาถ่ายทอดให้สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดประชุมสัมมนาและฝึกอบรมให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพ ชุมชนได้รับการส่งเสริมให้ความรู้ทางเกษตร มีการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเสริมจากการฝึกอบรม เช่น ทำน้ายาซักผ้า น้ายาปรับผ้านุ่ม พวงหรีด และดอกไม้จันทน์ เป็นต้น สำหรับเครือข่ายภายนอกของชุมชนโคกโคเฒ่าเป็นรูปแบบเครือข่ายการพัฒนาชุมชนโดยองค์กรภาครัฐ อาทิ กรมพัฒนาชุมชน กรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และกรมการปกครองท้องถิ่น มีการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มีการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารจากเครือข่ายภายนอกสู่ภายในชุมชนโดยผ่านผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำชุมชน แต่ยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการความรู้ชุมชนอย่างเป็นระบบ

2. การจัดการความรู้ชุมชนตำบลโคกโคเฒ่าเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.1 องค์ประกอบของการจัดการความรู้ชุมชน ที่สำคัญซึ่งมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ คน เทคโนโลยี และกระบวนการ พบว่า คนในชุมชนโคกโคเฒ่าส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับพื้นฐาน มีผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพ มีแหล่งการเรียนรู้หลากหลาย มีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนเป็นการเรียนรู้เพื่อการประกอบอาชีพ ในกระบวนการจัดการความรู้ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ โดยผู้นำชุมชนจัดประชุม หรือผู้นำกลุ่มบอกเล่าให้สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมเรียนรู้ แต่การดำเนินงานยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน ไม่มีหน่วยงาน/กลุ่มทีมงานที่จะจัดการความรู้ของชุมชน ไม่มีเครือข่ายภายนอกที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่มีการรวบรวม/จัดเก็บองค์ความรู้ และไม่มีกระบวนการตรวจสอบ/ประเมินผล การนำความรู้ไปใช้ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในโรงเรียน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐใน

ชุมชน แต่ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะใช้เพื่อการจัดการความรู้ของชุมชน ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนมีน้อย

2.2 กระบวนการจัดการความรู้ชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ “ชุมชนโคกโคเฒ่าสามัคคี มีความสุข เข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” มีกระบวนการจัดการความรู้ ดังนี้

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) พบว่าความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ส่วนใหญ่เป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้งที่แฝงในตัวบุคคลในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพหลัก

2) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) ได้จากครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ และจากการเข้าร่วมกิจกรรมการต่างๆ

3) การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนจากการพูดคุยกัน มีการถ่ายทอดความรู้ภายในกลุ่มอาชีพ มีการประชุม ทำประชาคมหมู่บ้าน มีการสร้างความรู้จากสมาชิกในเครือข่ายของชุมชน และความรู้จากภายนอกที่หน่วยงานภายนอกมาจัดอบรมให้

4) การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) ยังไม่มีระบบการจัดเก็บ ส่วนใหญ่เป็นความรู้แฝงที่มีอยู่ในตัว มีการจดบันทึกเป็นสมุด/เอกสารในการดำเนินงาน กลุ่มอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์ แต่ไม่มีการจัดเก็บโดยใช้เทคโนโลยี

5) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) มีหลายรูปแบบ อาทิ การเล่าสู่กันฟัง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการศึกษาดูงาน เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้โดยชุมชนและหน่วยงานภายนอก ส่วนใหญ่เป็นการจัดอบรมฝึกอาชีพโดยผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐ

6) การใช้ความรู้ (Knowledge Utilization) ชุมชนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานกลุ่มอาชีพ เป็นการใช้ความรู้ที่มีฐานความรู้อยู่แล้วบูรณาการร่วมกับองค์ความรู้ที่ได้จากการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ

7) การติดตามประเมินผลความรู้ (Knowledge Evaluation) ไม่ได้ปรากฏชัดเจน แต่มีการจัดประชุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มต่างๆ เพื่อรายงานผลการดำเนินงานของชุมชน

3. แนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า พบว่า

3.1 จุดแข็ง (Strengths) ชุมชนมีจุดแข็งในเรื่องการสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ๆ การกำหนดวิสัยทัศน์ การค้นหาความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชุมชน และการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชน โดยสรุปผลจุดแข็งในการจัดการความรู้ชุมชน มีประเด็นสำคัญดังนี้

1) ชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีต้นทุนทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้าน มีการรวมกลุ่มสนใจ กลุ่มอาชีพต่างๆ มีกลุ่มออมทรัพย์หลายกลุ่ม และมีการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2) ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีวิสัยทัศน์ร่วม มีระบบการบริหารจัดการชุมชนที่ดี มีผู้นำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนและสืบทอดความรู้จากคนรุ่นเก่า

3) มีการค้นหา แสวงหา สร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ มีการถ่ายทอดความรู้ แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน

4) มีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ และแก้ปัญหาชุมชน

5) มีการติดต่อสื่อสารผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย สะดวกรวดเร็ว

3.2 จุดอ่อน (Weaknesses) ชุมชนมีจุดอ่อนในเรื่องความรู้ความสามารถของประชาชนในท้องถิ่น และเรื่องการตรวจสอบ/ปรับปรุงความรู้ที่มีอยู่ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเสมอ โดยสรุปผลจุดอ่อนในการจัดการความรู้ชุมชน มีประเด็นสำคัญดังนี้

1) แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหลายแห่งยังไม่มีการบริหารจัดการเพื่อใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเข้าถึงข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ การสืบค้นองค์ความรู้ไม่สะดวก ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2) สมาชิกกลุ่มสนใจต่างๆ มีการศึกษาน้อย ขาดทักษะในสืบค้นและการคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3) การจัดเก็บองค์ความรู้ของชุมชนยังไม่เป็นระบบฐานข้อมูลที่ชัดเจน ไม่มีการบันทึกเป็นเอกสาร มีการจัดเก็บข้อมูลตามกลุ่มต่างๆ แต่ขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่ม

4) การถ่ายทอดความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ในวงแคบๆ ภายในครอบครัว เครือญาติ และในกลุ่มสนใจ

5) ไม่มีระบบการจัดการการประมวล ถิ่นกรองหรือตรวจสอบปรับปรุงองค์ความรู้ที่มีอยู่

6) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีน้อย ขาดพลังความสามัคคีเพื่อสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

7) ยังไม่มีการวางระบบเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.3 โอกาส (Opportunities) ในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันนี้ ชุมชนมีโอกาสประสานงานกับเครือข่ายกลุ่มอาชีพต่างๆ การสร้างอาชีพเสริม การจัดกิจกรรมกลุ่มอาชีพ การส่งเสริมธุรกิจชุมชน และผลิตภัณฑ์ตำบล (OTOP) สรุปผลในการจัดการความรู้ ชุมชนมีโอกาสนี้ประเด็นสำคัญดังนี้

1) มีการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในระดับนโยบาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน, กศน.) และกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

2) มีเครือข่ายชุมชนต้นแบบเกิดขึ้นมากมาย จากภายนอกชุมชนทุกระดับ

3) การสื่อสารด้านเทคโนโลยีทันสมัย รวดเร็ว ทำให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ ไร้ขอบเขต การเข้าถึง สืบค้น แบ่งปันและแลกเปลี่ยนทำได้สะดวกรวดเร็ว กว้างขวาง

3.4 อุปสรรค (Threats) ชุมชนมีอุปสรรคมากที่สุดในเรื่องงบประมาณสนับสนุนด้านการเรียนรู้/การศึกษาในท้องถิ่น สรุปผลในการจัดการความรู้ชุมชนมีอุปสรรค ดังนี้

- 1) งบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนมีน้อย
- 2) การบริหารท้องถิ่นในระดับตำบลยังขาดการประสานสายสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนกับเครือข่ายภายนอก
- 3) การประชาสัมพันธ์ ให้บริการการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอก และการสื่อสารภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ทั่วถึง
- 4) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้ชุมชนไม่สามารถปรับตัวทัน

จากการสังเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ SWOT และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนตำบลโคกโคเตา โดยเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ที่ผ่านการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ดังนี้

1. พัฒนาศักยภาพเครือข่ายการจัดการความรู้ชุมชน เพื่อสร้างทีมงานในการจัดการความรู้ชุมชนตำบลโคกโคเตา ให้สามารถบริหารจัดการ สร้างและแสวงหาความรู้ที่จำเป็นมาใช้ประโยชน์ในชุมชน ทำให้ประชาชนดำรงชีพได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน มีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1.1 ผู้บริหารและผู้นำชุมชนร่วมวางแผนการบริหารจัดการความรู้ชุมชน สร้างวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ กำหนดเป้าหมาย การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชนร่วมกัน
- 1.2 สร้างทีมจัดการความรู้ของชุมชนจากกลุ่มสนใจ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มผู้บริหารชุมชน
- 1.3 พัฒนาบุคลากรในทีมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้
- 1.4 สร้างภาคีเครือข่ายประเภทเดียวกันและ/หรือแตกต่างกันกับเครือข่ายภายนอกชุมชน
- 1.5 จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้คนทุกช่วงวัยได้พัฒนาตนเอง ครอบครัว กลุ่มอาชีพ และชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อยกระดับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่คนในชุมชนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้สะดวกรวดเร็ว เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา รวมถึงเป็นแหล่งที่เอื้อให้เกิดการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชน มีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

- 2.1 จัดระบบการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ให้เป็นไปตามมาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2 จัดกิจกรรม/บริการให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้อย่างคุ้มค่า

2.3 จัดสรรทรัพยากร งบประมาณเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีคุณภาพดำรงอยู่ต่อเนื่อง

3. พัฒนาระบบการจัดการความรู้ เพื่อให้กระบวนการจัดการความรู้ชุมชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายนำไปสู่วิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ของชุมชน มีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 สร้างระบบการจัดเก็บองค์ความรู้จากทุกแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ทุกคนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก รวดเร็ว

3.2 การตรวจสอบ กลั่นกรององค์ความรู้ต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3.3 สร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ โดยใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

3.4 สร้างเครือข่ายฐานข้อมูลออนไลน์ เพื่อสืบค้นความรู้ใหม่ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3.5 จัดกิจกรรมส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนแต่ละช่วงวัย เพื่อสืบสานวัฒนธรรมการเรียนรู้

4. สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนโคกโคเฒ่าเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 จัดกิจกรรมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีชีวิตชีวาและแสวงหาแหล่งใหม่

4.2 จัดกิจกรรมสันตนาการ การไปทัศนศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน

4.3 การยกย่องเชิดชูเกียรติให้ประชาชนชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงผู้เชี่ยวชาญ ด้านต่างๆ ของชุมชนเพื่อเป็นต้นแบบให้เยาวชนรุ่นหลังต่อมา

4.4 การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนตามประเพณีและวัฒนธรรมไทย

4.5 ส่งเสริมกิจกรรมการวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตื่นตัวในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และมีโอกาสเข้าร่วมประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับนักวิจัย

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ตำบลโคกโคเฒ่ามีแหล่งเรียนรู้ 19 แห่ง มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยมุ่งเน้นเพื่อการประกอบอาชีพ ในการจัดการความรู้ชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์และการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้ เครือข่ายภายในชุมชนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมตามวิถีชีวิตชนบทไทย มีการรวมกลุ่มตามความสมัครใจในเครือข่าย มีความสัมพันธ์ภายในชุมชน ระหว่างกลุ่มอาชีพ และหมู่บ้านในลักษณะเครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่าย

การติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน สำหรับเครือข่ายภายนอกชุมชนเป็นรูปแบบเครือข่ายการพัฒนาชุมชน มีการสื่อสารจากเครือข่ายภายนอกสู่ชุมชนโดยผ่านผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนชุมชน ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ไว้ว่า “ชุมชนโคกโคเฒ่าสามัคคี มีความสุข เข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น”

2. แนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี 4 แนวทางคือ

- 2.1 พัฒนาทีมงานเครือข่ายการจัดการความรู้ชุมชน
- 2.2 พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.3 พัฒนาระบบการจัดการความรู้
- 2.4 สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาบริบทชุมชนโคกโคเฒ่าในเรื่องแหล่งเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ และกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน ทำให้เห็นประเด็นปัญหาสำคัญในการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังที่ Sibmeunpiam (2005) ได้สรุปไว้ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี ที่ว่า ปัจจัยสำคัญของการเป็นเมืองแห่งการศึกษาคือ หากได้ปฏิบัติงานและทำกิจกรรมของชุมชนโดยยึดหลักของการทำงานที่มีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักของการมีส่วนร่วม และหลักของความสามารถในการดำเนินงานนั้น จะทำให้สามารถช่วยสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนให้มีความพร้อมกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน ในกรณีนี้หากจะนำผลวิจัยไปใช้ปฏิบัติได้ประสิทธิผลจริงๆ อาจจำเป็นต้องปรับทัศนคติและสร้างความเข้าใจให้ทุกคนในชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างจริงจัง

ในการพัฒนาทีมงานจัดการความรู้ของชุมชนโคกโคเฒ่า ควรเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนสู่วิสัยทัศน์ตามเป้าหมายสอดคล้องกับแนวคิดของ Panich (2006) ที่ได้กล่าวถึงการดำเนินการจัดการความรู้ในองค์กรมีการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมาย คือการสร้างทีมจัดการความรู้ขององค์กร การจัดการความรู้เริ่มที่ตัวบุคคลเป็นคน ๆ แต่ในที่สุดแล้วต้องดำเนินการเป็นทีม และเป็นระบบทั่วทั้งองค์กรจึงจะเกิดพลังของการจัดการความรู้เต็มที่ และสมาชิกขององค์กรจะต้องเข้าใจบทบาทของตนเองในด้านการจัดการ

ความรู้ และใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายในการทำงานเชิงพัฒนา (Community Development Department, 2004) ที่เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรที่ทำงานพึ่งพิงซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะแข่งขันกัน ในการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน ควรให้องค์กรชุมชนที่จะมาเป็นเครือข่ายกันเป็นผู้ตัดสินใจ และร่วมกันออกแบบให้มากที่สุด ทีมงานนักพัฒนามีหน้าที่เพียงเฝ้าอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ และตัดสินใจร่วมกันของคน กลุ่ม/องค์กรที่จะมาเป็นเครือข่ายกัน อาจทำในรูปของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระดับหมู่บ้านหรือตำบล เชิญกลุ่มองค์กรตามความสมัครใจมาร่วมตัดสินใจออกแบบเครือข่ายองค์กร โดยเริ่มจากการวิเคราะห์สถานการณ์องค์กรและชุมชน วิเคราะห์ความจำเป็นในการเป็นเครือข่าย ออกแบบเครือข่าย และจัดการเครือข่ายใน 3 เรื่อง คือ สมาชิกเครือข่ายเป็นใคร เรื่องอะไรที่จะเอามาช่วยกัน และทรัพยากรที่จะต้องจัดการร่วมกันในเครือข่าย หลังจากนั้นก็เป็นกรออกแบบกิจกรรมเครือข่าย และวางแผนการปฏิบัติการ หากมีแผนที่จะขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ทีมนักพัฒนาอาจจะร่วมกับเครือข่ายแสวงหาแหล่งงบประมาณ การเป็นเครือข่ายนั้น มิใช่เป็นเครือข่ายของผู้นำองค์กร สมาชิกขององค์กรควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยเช่นกัน

2. แนวทางในการจัดการความรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

แนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โคโคเค๋มาสอดคล้องกับผลวิจัยของ Gulasirima et al. (2011) ในเรื่องรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลโคโคเค๋ พบว่า ชุมชนต้องการให้มีการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในตำบลโคโคเค๋โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัย เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ มีการจัดกิจกรรมต่างๆ และการฝึกอบรมที่ช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีหลักการและวัตถุประสงค์ให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลโคโคเค๋ เป็นแหล่งเรียนรู้แบบองค์รวม ในลักษณะสหวิทยาการ มุ่งเน้นการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยใช้มหาวิทยาลัยเป็นฐานในการให้บริการความรู้เชิงวิชาการ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตขั้นพื้นฐานสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของท้องถิ่น และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และมีการบริหารจัดการและการบริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลโคโคเค๋ เป็นไปตามมาตรฐานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

นอกจากนี้พบว่า แนวทางที่นำเสนอในเรื่องนี้สอดคล้องกับแนวทางของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประสานให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรชุมชนอื่นในเครือข่ายเดียวกัน ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภาค ระดับชาติ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาแบบพึ่งพาอาศัยกัน โดยกำหนดให้การเรียนรู้ร่วมกันนำไปสู่เป้าหมายของการพึ่งตนเองในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในประเภทเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ใหม่ของชุมชน ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรจัดการผลผลิต จัดการทุนของตนเองจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ใหม่ การเรียนรู้ภายในชุมชนเท่านั้นไม่เพียงพอ

อาศัยผู้รู้ภายนอกหรือจากการไปศึกษาดูงาน จากการประชุมสัมมนา การฝึกงาน และการทดลองปฏิบัติ ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป รวมทั้งกรณีอื่นๆ ซึ่งล้วนเป็น “มหาวิทยาลัยชาวบ้าน” ทั้งนี้การเรียนรู้โดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายเป็นรูปแบบการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดรูปแบบหนึ่งในปัจจุบัน เป็นผู้นำ เป็นผู้รู้ เป็น “ครู” ที่ทำงานร่วมกับองค์กรชุมชน โดยส่วนใหญ่ไม่ได้ก่อตั้ง “สถาบัน” หรือ “สำนัก” แต่ประการใด หากแต่มีบุคคลอื่นมาช่วยดำเนินการจัดตั้งให้

สอดคล้องกับคำกล่าวของ Phasukyeud (2006) ที่ว่า “การทำ KM จะประสบผลสำเร็จได้จะต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก่อน ทั้งนี้ 90% ของกิจกรรมการจัดการความรู้ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมองค์กร เพราะสิ่งนี้จะทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จในเรื่องการจัดการความรู้ กล่าวคือ จะต้องสร้างวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ของคนในองค์กรให้เกิดขึ้นแทนทัศนคติความเชื่อเดิมๆ ที่ว่า “ความรู้ คือ อำนาจทำให้เรามีความสำคัญเหนือคนอื่น” และ Suwanasak (2008) ที่ว่า “การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ คือ การใช้ความรู้ชุมชนเป็นต้นทุนในการเชื่อมโยงสู่การจัดการศูนย์เรียนรู้ ใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นตัวเชื่อมโยงกลุ่มคนในการจัดการปัญหา ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มและเครือข่ายในการจัดการปัญหาและกำหนดทิศทางพัฒนา ใช้ความรู้ที่กระจุกกระจายอยู่ในชุมชนเข้ามารวบรวมและจัดหมวดหมู่ สร้างให้เป็นระบบ และจัดการให้เกิดการเรียนรู้ ให้เกิดถ่ายทอดเป็นประสบการณ์และบทเรียน ทั้งนี้การพัฒนาศูนย์เรียนรู้จะตอบสนองต่อยุทธศาสตร์จังหวัดได้อย่างไรนั้นจะต้องมีการจัดระบบความรู้ของชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้โยงสู่การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งงบประมาณ และกิจกรรม ทั้งนี้จะต้องเข้าใจชัดเจนร่วมกันว่าศูนย์เรียนรู้ไม่ใช่ประเด็นใหม่ แต่เป็นประเด็นที่มาเติมเต็มงานพัฒนาให้มีคุณภาพ ดึงความรู้ชุมชน เพื่อการสื่อสารต่อสาธารณะทั้งกับภายในชุมชนและภายนอกชุมชน”

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้นำชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการความรู้ในการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพของชุมชนอย่างเป็นระบบ ควรมีการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง
2. ผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำชุมชนใช้เป็นแนวทางส่งเสริม/สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน และส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน
3. ผู้บริหารท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชน โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ควบคู่กับการพัฒนาด้านอื่นๆ
4. ควรมีการขยายขอบเขตการวิจัย หรือมีการวิจัยเชิงลึกในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการความรู้ที่จำเป็นของกลุ่มอาชีพต่างๆ รวมถึงแนวทางในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ
5. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดการความรู้กับชุมชนอื่นๆ

References

- Community Development Department. (2004). *The Concept Papers and Case Studies of the Coordinating Operation Center for Network of Community Organizations*. Bangkok: Office of Extension and Community Development, Community Development Department. (in Thai)
- Gulasirima, R. et al. (2011). *Management Model of Community Learning Center in Khokkotoao Subdistrict, Muang District, Suphanburi Province*. Bangkok: Suan Dusit Rajabhat University. (in Thai)
- Office of the Education Council. (2009). *The Proposal of Education Reform in the Second Decade (2552-2561 BC)*. Bangkok: Bureau of Lifelong Learning and Educational Opportunities. (in Thai)
- _____. (2010). *Guidelines for Developing Non-formal and Informal Educational Policies to Build the Learning Society Based Sufficiency Economy Philosophy and Thai wisdom*. Nonthaburi: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand. (in Thai)
- Panich, W. (2006). *Knowledge Management for Practitioners*. 3rd ed. Bangkok: Sukpajai. (in Thai)
- Phasukyeud, P. (2006). *Knowledge Management*. Bangkok: Yaimai Creative Group. (in Thai)
- Sibmeunpiam, N. (2005). *Development of a Learning City Model: A Case Study of the Sub-district Administrative Organizations in Chonburi Province*. (Doctoral' s dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok. (in Thai)
- Suwansak, N. (2008). *Learning Center Development*. Retrieved October 27, 2009, from <http://www.codi.or.th/index.php>. (in Thai)

คณะผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรณูมาศ กุลละศิริมา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

145/9 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

e-mail: renumas99@yahoo.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุจิรา รัศมีไพบูลย์

โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

295 ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

e-mail: nujira_ras@yahoo.com

ดร.เปรมฤทัย แยมบรรจง

คณะกรรมการจัดการธุรกิจอาหาร สถาบันเทคโนโลยีปัญญาภิวัฒน์

20/29 ซอยงามวงศ์วาน 23 ถนนงามวงศ์วาน จังหวัดนนทบุรี 11000

e-mail: premruetaiyam@pim.ac.th

นายภาณุพงศ์ พนมวัน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

99/20 ถนนสุขุโขทัย แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

e-mail: enemystat@hotmail.com